

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК КРАЇН ЕМЕРДЖЕНТНОГО ТИПУ INNOVATIVE DEVELOPMENT OF EMERGING ECONOMIES

Ганна ЯЦЕНКО,
Інститут економіки
та прогнозування НАН України, Київ

Ganna YATSENKO,
Institute for Economics
and Forecasting, Ukrainian NAS, Kyiv

У сучасних умовах роль рушійної сили реструктуризації глобальної економіки поступово переходить до країн з емерджентними економіками, до яких згідно з аналізом літературних джерел, зокрема [1; 5; 6; 9], відносяться країни з економіками, що розвиваються, характеризуються значною площею ефективної території, високими темпами економічного зростання, нестабільністю політичної ситуації в країні, волатильністю зовнішньоекономічної діяльності. Це призводить, з одного боку, до ризиковості інвестування в економіку цих країн, а з другого – до високої ймовірності значної віддачі на вкладений капітал.

Можливість придбання емерджентними економіками (зокрема, країнами групи БРІКС – Бразилією, Росією, Індією, Китаєм, Південно-Африканською Республікою) вагомої ролі в сучасних умовах визначається наявним і потенційним рівнем інноваційного розвитку країни. Так, глава Китайської Народної Республіки (КНР) Ху Цзіньтао проголошує, що «здатність до самостійного інноваційного розвитку» є «основою національної стратегії розвитку» [27]. Крім того, згідно з прогнозом ООН очікується, що близько 70% світового економічного зростання протягом наступних кількох років буде забезпечено переважно емерджентними ринками, причому 40% припадатиме на Індію та Китай.

Отже, враховуючи вагомий роль, яку відіграють зазначені вище країни в сучасному світі, слід мати чітке уявлення, які саме країни належать до цієї групи.

Вивченню країн емерджентного типу присвячено багато вітчизняних та зарубіжних досліджень (зокрема, Л.М. Задувайло [23], Х. Кастен-Тейрі [24], співробітників Британської компанії FTSE (Financial Time Stock Exchange) [7], корпорації MSCI (Morgan Stanley Capital International) [10], американської фінансової компанії S&P (Standard and Poor's) [11], американської фінансової інформаційної фірми Dow Jones&Company, Frontier Strategy Group тощо). У роботах розглянуто основні характеристики банківської системи емерджентних країн Центральної та Східної Європи; конкурентні переваги емерджентних ринків Центральної та Східної Європи; механізми відтворення структурних нерівностей у системі міжнародної торгівлі на прикладі емерджентних країн; проведено класифікацію країн з емерджентними ринками та ін.

Аналіз публікацій дозволяє зробити висновок про наявність зростаючого наукового інтересу щодо країн емерджентного типу. Однак недостатньо вивченими залишаються питання відносно класифікаторів та критеріїв приналежності до цієї групи країн з відносно невеликою площею території (менше 1 млн. км²), а також з обмеженою ринковою ліквідністю (зокрема, Україна).

Отже, мета статті полягає в обґрунтуванні класифікаторів щодо виокремлення групи країн з економіками емерджентного типу, визначенні місця України в даній групі, а також розробці рекомендацій щодо активізації її емерджентного розвитку шляхом створення об'єктів інноваційної інфраструктури, зокрема технопарків.

За наведеним вище визначенням емерджентних економік виділимо фактори, наявність яких призводить до їх формування (табл. 1).

Однією з основних характеристик країн з економіками емерджентного типу є ви-

сокий темп економічного зростання (насамперед інноваційне економічне зростання), під яким слід розуміти «довгострокову тенденцію збільшення реального випуску на душу населення» [21]. У цьому контексті розрізняють інтенсивні та екстенсивні чинники економічного зростання. Екстенсивний фактор росту реалізується за рахунок кількісного збільшення ресурсу (наприклад, за рахунок зростання чисельності працівників). У свою чергу інтенсивні чинники економічного зростання визначаються вдосконаленням і підвищенням якості систем управління, технологій, використанням інновацій, модернізацією виробництва, підвищенням якості людського

Таблиця 1. Основні характеристики, фактори та варіанти дій, що визначають формування економік емерджентного типу

Основні характеристики країн з економіками емерджентного типу	Інтенсивні фактори економічного зростання	Варіанти дій
1. Наявність характеристик економіки, що розвивається: □ рівень валового національного доходу (ВНД) на душу населення (в межах від US\$1,005 до US\$12,275); □ нестабільність політичної ситуації; □ непередбачуваність зовнішньоекономічного курсу; □ ризиковість інвестування в економіку	Вдосконалення та підвищення якості систем управління, технологій Використання інновацій Модернізація виробництва Підвищення якості людського капіталу Залучення іноземних інвестицій та ін.	Розвиток інноваційної інфраструктури Фінансування НДДКР і комерціалізація результатів Введення у виробництво інновацій, придбаних за кордоном Поліпшення інноваційних здібностей підприємств та дослідницьких організацій Фінансова допомога фундаментальним дослідженням у наукових установах, університетах та пільгове оподаткування для приватних науково-дослідних робіт Стимулювання спільних НДДКР між корпораціями, підприємствами та університетами Створення умов для розвитку середовища малих і середніх інноваційних компаній та ін.
2. Високі темпи економічного розвитку (інноваційне економічне зростання) (4-6%)	-	-
3. Значна площа ефективної території	-	-

Джерело: розроблено автором

капіталу та ін. При цьому саме інтенсивні чинники сприяють інноваційному економічному зростанню.

У табл. 1 представлено різні варіанти дій, реалізація яких сприятиме формуванню інтенсивних факторів економічного зростання. Однак, виходячи з реалій сучасності, вважимо на те, що окремі заходи, зокрема ті,

які пов'язані з виділенням фінансової допомоги університетам і коопераціям для проведення фундаментальних досліджень та поліпшення інноваційних здібностей, притаманні країнам з розвинутою економікою, зокрема країнам – членам Європейського Союзу, однак не є характерними для країн з економіками, що розвиваються, тобто для України.

Крім того, згідно з [20, 32] для переходу країни до інноваційного економічного зростання, яке є невід'ємною рисою емерджентних економік, найбільш важливими є такі заходи державної підтримки інноваційних процесів, як формування умов для об'єднання інтересів держави й бізнесу (тобто державно-приватного партнерства)

У статті зазначається вагомий вплив групи країн емерджентного типу на розвиток світової економіки. Показано, що в даний час не сформовано єдиної думки відносно приналежності тієї або іншої країни до цієї групи. Тому на основі аналізу представлених у літературі класифікацій та авторської класифікації в статті зроблено висновок щодо наявності в Україні потенціалу для формування емерджентної економіки, а також запропоновано рекомендації для активізації даного процесу на основі створення об'єктів інноваційної інфраструктури, зокрема технологічних парків.

In this article author determines the enormous influence of emerging markets group on the world economic development. It is proved that nowadays there is no consensus among mainstream economists about the membership of a particular country in this group. Based on the classifications which are presented in the literature and on the author's classification, the conclusion about the potential for emerging economy formation in Ukraine is made. Besides, recommendations about the intensification of this process on the basis of creation of innovative infrastructure objects (in particular, technoparks) are presented.

Таблиця 2. Класифікації країн з емерджентними ринками

Автор	Критерії класифікації	Країни з емерджентними ринками
Британська компанія FTSE (Financial Time Stock Exchange)	1. Рівень національного доходу країни 2. Ступінь розвитку ринкової інфраструктури	Країни з розвиненими емерджентними ринками (Бразилія, Чехія, Угорщина, Малайзія, Мексика, Польща, Південна Африка, Тайвань, Таїланд, Туреччина); Країни з другорядними емерджентними ринками (Чилі, Китай, Колумбія, Єгипет, Індія, Індонезія, Марокко, Пакистан, Перу, Філіппіни, Росія, Об'єднані Арабські Емірати)
Корпорація MSCI	1. Рівень економічного розвитку країни 2. Площа території країни 3. Ліквідність і ринкова доступність	Бразилія, Чилі, Китай, Колумбія, Чехія, Єгипет, Угорщина, Індія, Індонезія, Малайзія, Мексика, Марокко, Перу, Філіппіни, Польща, Росія, Південна Африка, Південна Корея, Тайвань, Таїланд, Туреччина
Американська фінансова компанія Standard and Poor's	1. Макроекономічне середовище (макроекономічні умови) 2. Політична стабільність 3. Юридичні права власності 4. Процеси і умови торгівлі та врегулювання розрахунків 5. Зворотній зв'язок з інвесторами	Бразилія, Чилі, Китай, Чехія, Єгипет, Угорщина, Індія, Індонезія, Малайзія, Мексика, Марокко, Перу, Філіппіни, Польща, Росія, Південна Африка, Тайвань, Таїланд, Туреччина, Колумбія
Компанія BBVA Research	Країни, які за прогнозами в наступні 10 років забезпечать 2/3 світового зростання	1. Країни, вклад в світове економічне зростання яких в наступні 10 років збільшиться до 58%: Китай, Індія, Індонезія, Південна Корея, Тайвань, Бразилія, Мексика, Росія, Туреччина 2. Країни, які збільшать свій внесок у світове економічне зростання до 10%: Аргентина, Бангладеш, Чилі, Колумбія, Єгипет, Малайзія, Нігерія, Пакистан, Перу, Філіппіни, Польща, Таїланд, Південна Африка, Україна, В'єтнам 3. Інші емерджентні економіки: Бахрейн, Болгарія, Чехія, Естонія, Угорщина, Йордан, Кувейт, Латвія, Литوانія, Маурітіус, Марокко, Оман, Катар, Румунія, Словаччина, Шрі-Ланка, Судан, Туніс, Об'єднані Арабські Емірати, Венесуела

Джерело: складено за даними міжнародних компаній

шляхом створення об'єктів інноваційної інфраструктури, зокрема технопарків, технополісів, наукоградів, бізнес-інкубаторів тощо. При цьому, як зазначається в [20], «зарубіжний досвід доводить, що саме технопарки створюють реальну можливість забезпечення прийнятної рівня економічного зростання в країні, спричиненого інноваційними чинниками, тобто відбувається інтенсивний тип відтворення».

Так, згідно з [29] одним з основних інструментів реалізації моделі інноваційного розвитку КНР стало створення технологічних парків (зон освоєння нових і високих технологій), частка виробленої продукції в яких з кожним роком займає все більшу частину в структурі валового регіонального продукту.

Крім того, за даними журналу The Economist, до створення науково-дослідних центрів у Китаї залучені компанії міжнародного рівня, а саме Microsoft та Google. Також за підтримки уряду в країні створено комплекс технологічних парків. Так, «у Пекіні тільки в науковому парку Zhongguancun розташовані тисячі високотехнологічних підприємств. Причому в програму інноваційних розробок включені й китайські університети. Пекінський університет, наприклад, створив навчальну програму «Інновації та підприємництво»» [27].

Щодо обґрунтування приналежності України до групи, яку можна охарактеризувати як країни з економіками емерджентного типу, проаналізуємо розвиток її економіки за характеристиками, наведеними в табл. 1.

Так, рівень валового національного доходу на душу населення в Україні в 2010 році становив \$3000 (розрахований за методологією Atlas Method [15]), отже, відповідно до класифікації Світового банку Україна відноситься до групи країн із рівнем доходу на душу населення нижче середнього, тобто є країною з економікою, що розвивається [8].

Друга характерна ознака країн емерджентного типу стосується аналізу темпів економічного розвитку. Зокрема, за даними Державної служби статистики, темп зростання економіки України у 2011 році становив 5,2% [19], тоді як за оцінкою МВФ у країнах Європи даний показник знаходився на рівні 1,44% [16] (у [34] зазначено, що згідно з прогнозом МВФ темпи економічного зростання країн Єврозони у 2012-2015 роках будуть перебувати на рівні 4-4,5%), а темп зростання економіки в країнах, що розвиваються, становив 6,23% [16].

Щодо наявності в Україні передумов для переходу до інноваційного економічного зростання, то за станом на 1 листопада 2010 року відповідно до Закону України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технопарків» реєстрацію пройшли 16 технопарків, а саме: «Напівпровідникові технології і матеріали, оптоелектроніка та сенсорна техніка» (Київ), «Інститут електрозварювання імені Є.О.Патона» (Київ), «Інститут монокристалів» (Харків), «Вуглемаш» (Донецьк), «Інститут технічної теплофізики» (Київ), «Київська політехніка» (Київ), «Інтелектуальні інформаційні технології» (Київ), «Укрінфотех» (Київ), «Агротехнопарк» (Київ), «Еко-Україна» (Донецьк), «На-

укові і навчальні прилади» (Суми), «Текстиль» (Херсон), «Ресурси Донбасу» (Донецьк), «Український мікробіологічний центр синтезу та новітніх технологій» (УМБІЦЕНТ) (Одеса), «Яворів» (Львівська область), «Машинобудівні технології» (Дніпропетровськ) [22].

Крім того, в різних регіонах України розроблено проекти створення технопарків, зокрема: адміністрація Київської області планує створити технопарк у Фастівському та Бориспільському районах; кошти на побудову технопарку закладені в бюджеті розвитку Львова; планується створення двох індустріальних парків в Одеській області (в Любашівському та Іванівському районах); у Харківському регіоні розроблено три проекти в галузі нових технологій, зокрема українсько-російський технопарк «Слобожанщина», технополіс «П'ятихатки» на базі ННЦ «ХФТ», а також ІТ-парк «Інтелектроніка».

Однак з усієї сукупності перерахованих у статті технопарків насправді працюють тільки три [22]: технопарк Інституту електрозварювання імені Є.О.Патона, Інституту монокристалів, Інституту напівпровідників, що забезпечують 97% випуску інноваційної продукції всіх українських технопарків (у тому числі Технопарк ІЕЗ – 67%).

Характерною ознакою країн з економіками емерджентного типу є також нестабільність політичної ситуації (табл. 1). За даними журналу The Economist, у 2012 році Україна увійшла у першу двадцятку найбільш нестабільних країн світу (було проаналізовано стан 165 країн) [31].

Відомо, що зовнішньоекономічна політика держави регулює зовнішньоекономічну діяльність, яка в сучасних умовах розвитку України характеризується широкою лібералізацією, а отже, ліквідацією чіткої та раціональної організації державного контролю [30]. Із зазначеного випливає висновок про високу волатильність та нестабільність динаміки розвитку зовнішньоекономічних зв'язків України.

Висока ризиковість інвестування в економіку країни є наступною характеристикою, яку наведено в табл. 1. Притаманність економіці України даної характеристики проявляється у відсутності ефективних механізмів державного регулювання та належного рівня контролю процесів вкладення іноземних інвестицій.

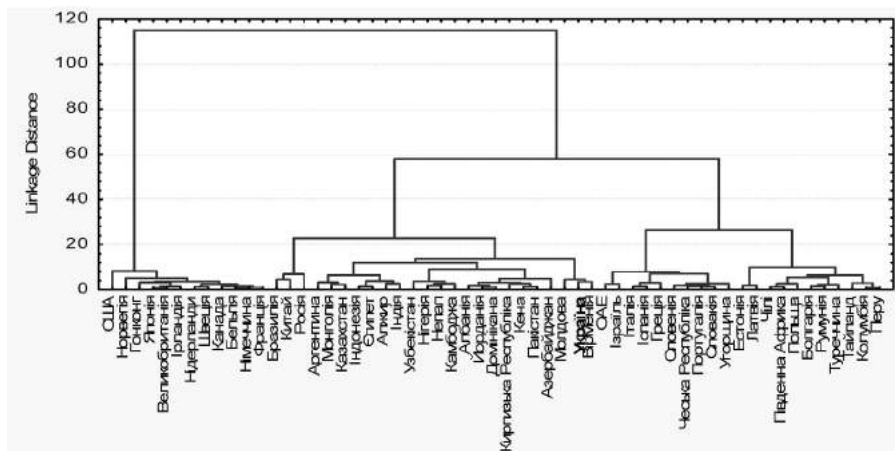
Що стосується розміру площі, то Україна займає територію 603,700 км², тобто належить до групи значних, але відносно невеликих країн [25].

Отже, висновок щодо наявності в Україні економіки емерджентного типу не є однозначним. Для його уточнення розглянемо класифікації, представлені в літературі (табл. 2) [4; 6; 10; 11].

Суперечливість висновків щодо віднесення країни до тієї чи іншої групи пояснюється тим, що в якості критеріїв класифікації обрані різні чинники. При цьому згідно з класифікаціями FTSE [7], MSCI [10] та S&P [11] Україна не відноситься до групи країн з емерджентними ринками, тоді як за класифікацією BBVA Research [3] вона є представником даної групи.

До того ж, за даними досліджень FTSE [7], MSCI [10] і S&P [11], Україна являє собою країну з «граничним ринком», тому що в порівнянні з «тра-

Рис. 1. Кластеризація країн за основними характеристиками, притаманними емерджентним економікам

Джерело: розроблено автором

диційними» емерджентними ринками має більш низький рівень ринкової капіталізації та ліквідності, проте не знаходиться в умовах надмірної економічної або політичної нестабільності та володіє потенціалом переходу до групи країн з емерджентними ринками.

Таким чином, відсутність єдиного підходу щодо приналежності України до групи емерджентних економік вказує на необхідність проведення більш ґрунтовних досліджень у цій сфері, зокрема, **доцільно на основі використання математичних методів побудувати класифікацію країн, тобто розподілити об'єкти за однорідними групами та встановити якісні взаємозв'язки між групами країн з близькими значеннями показників** (дані зібрані станом на кінець 2009 року для 57 країн).

Критеріями класифікації в даному дослідженні пропонуються характеристики, представлені в табл. 1. При цьому для оцінки рівня нестабільності політичної ситуації використано індекс політичної нестабільності (Political Instability Index) [12], а також індекс легкості ведення бізнесу (Ease of Doing Business Index), що розраховується Світовим Банком [17].

Для оцінки нестабільності зовнішньоекономічної діяльності, як правило, застосовуються індикатори, що розраховуються Світовим Банком, а саме: (1) індекс торгових обмежень – всі товари (Trade Tariff Restrictiveness Index – All Goods), який відображає сталість тарифів країни-експортера, що підтримує вітчизняний імпорт на постійному рівні; (2) доступність ринку – індекс торгових обмежень – всі товари (Market Access – Trade Tariff Restrictiveness Index – All Goods) [17]. Даний індекс відображає сталість тарифів торговельних партнерів, які застосовуються по відношенню до країни-експортера, що підтримує імпорт торговельних партнерів на постійному рівні. Проте станом на 2009 рік статистичні дані для зазначених індикаторів відсутні, в результаті чого при класифікації країн аспект нестабільності зовнішньоекономічної діяльності не враховувався.

Оцінка ризиковості інвестування в економіку здійснена за допомогою індексу країнного ризику (Country Risk Index) [3], під яким згідно з [13] слід розуміти ризик інвестування в економіку країн з емерджентними ринками через нездатність даних країн відповісти за своїми зобов'язаннями (виплатити як саму суму боргу, так і відсотки по ньому).

Зазначимо, що ще одним з рекомендованих способів аналізу рівня країнного ризику є індекс BERI (Business Environment Risk Index), який регулярно публікується німецькою фірмою BERI. Однак з огляду на відсутність необхідних статистичних даних індекс у даному дослідженні не враховано.

Рівень інноваційного розвитку країни оцінено за допомогою глобального інноваційного індексу, що публікується бізнес-школою світового рівня INSEAD. Згідно з [14] даний індекс визначає ключову роль інновацій як драйвера економічного зростання та процвітання.

На основі виділених факторів (індекс політичної нестабільності, ВВП на душу населення, індекс легкості ведення бізнесу, інвестиційний ризик, темпи економічного зростання, інноваційний індекс, площа території) в дослідженні здійснено розбиття країн на групи за допомогою кластерного аналізу. Вибір даного методу пояснюється притаманними йому пере-

вагами, тобто можливістю проводити розбиття об'єктів не за одним критеріальним параметром, а за набором характерних ознак. Крім того, слід зазначити, що кластерний аналіз не накладає ніяких обмежень на вид об'єктів, що аналізуються, і дозволяє розглядати безліч вихідних даних практично довільного походження.

Процедура розбиття країн на групи здійснювалась методом деревоподібної кластеризації. При визначенні близькості між об'єктами використано відстань міських кварталів (Манхеттенська відстань). Даний вибір пояснюється тим, що застосування відстані міських кварталів передбачає проведення процедури попередньої стандартизації змінних, що нівелює домінуючий вплив змінної, яка має великі значення (зокрема, змінної «ВНД на душу населення») і сприяє коректному визначенню відстані між точками.

Серед способів нормування вихідних даних, зокрема:

$$z = (x - \bar{x}) / \sigma,$$

$$z = x / \bar{x},$$

$$z = x / x_{\max},$$

$$z = (x - \bar{x}) / (x_{\max} - x_{\min}),$$

де \bar{x}, σ – відповідно середнє і середньоквадратичне відхилення x ; x_{\max}, x_{\min} – найбільше і найменше значення x , у даній статті використано перший варіант нормування.

З усіх доступних в ППП «STATISTICA» методів об'єднання кластерів у дослідженні обрано метод Варда, що пов'язано з необхідністю отримання невеликої кількості кластерів. Адже, виходячи з того, що кожна країна має специфічні характеристики, кількість кластерів може бути значною. Тому доцільно застосувати метод, спрямований на об'єднання близько розташованих кластерів, тобто метод Варда. Особливість даного методу полягає в тому, що в якості цільової функції застосовують внутрішньогрупову суму квадратів відхилень, яка є сумою квадратів відстаней між кожною точкою (об'єктом) і середньою за кластером, який містить цей об'єкт. На кожному кроці об'єднуються два такі кластери, які призводять до мінімального збільшення цільової функції, тобто внутрішньогрупової суми квадратів.

У даному дослідженні розглянуто три варіанти кластеризації країн за обраними критеріями.

Варіант 1. Враховано весь список запропонованих вище критеріїв класифікації, зокрема: індекс політичної нестабільності, ВВП на душу населення, індекс легкості ведення бізнесу, інвестиційний ризик, темпи економічного зростання, глобальний інноваційний індекс, площа території. У результаті отримано дендограму, зображену на **рис. 1**.

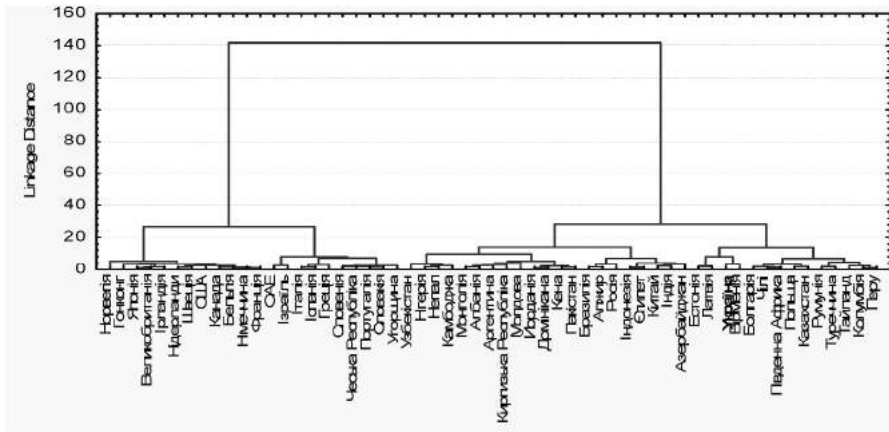
Варіант 2. Зі списку критеріїв, тестованих у першому варіанті, видалено змінну, що відповідає площі території країни. У результаті проведення кластерного аналізу отримано дендограму, зображену на **рис. 2**.

Варіант 3. Змінну, що відповідає площі території країни, замінено змінною, розрахованою як ВВП на 1 км². Зазначене дозволило зробити акцент на площі ефективної території, тобто території країни, придатної для господарського освоєння. У результаті проведення кластерного аналізу отримано дендограму, зображену на **рис. 3**.

Узагальнення результатів кластеризації представлені в **табл. 3**, з якої випливає, що згідно з 2 та 3-м варіантами Україну за обраними критеріями може бути віднесено до групи країн, деякі з яких (за класифікацією FTSE) мають характеристики розвинених емерджентних ринків. У свою чергу результати 1-ого варіанту дозволяють класифікувати її як країну з другим емерджентним ринком.

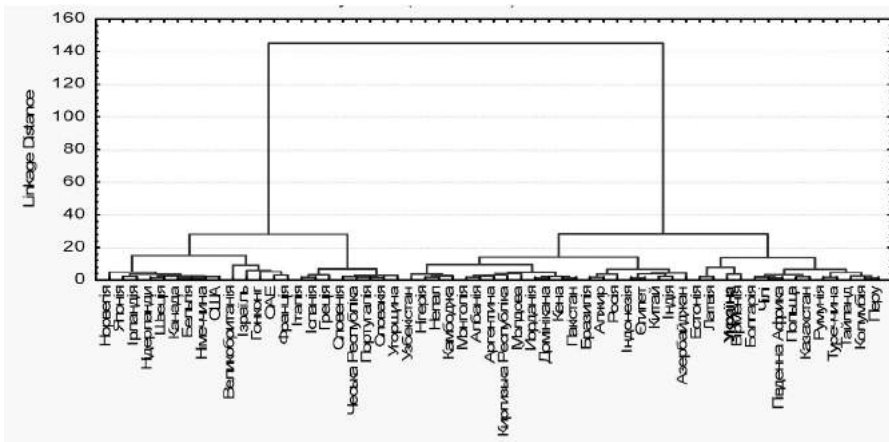
З отриманих результатів випливає **висновок щодо наявності в Україні потенційних можливостей офіційно бути зарахованою до групи країн з економіками емерджентного типу**. При цьому, як зазначалося вище,

Рис. 2. Кластеризація країн за основними характеристиками, притаманними емерджентним економікам (без урахування площі території країни)

Джерело: розроблено автором

Рис. 3. Кластеризація країн за характеристиками, притаманними емерджентним економікам (з урахуванням площі ефективної території країни)

Джерело: розроблено автором

одним з важливих напрямів досягнення зазначеного є перехід країни до інноваційного економічного зростання, що можливе в результаті створення технологічних парків (на основі забезпечення взаємодії університетів, підприємств та держави, зокрема венчурних, інвестиційних фондів, які в разі потреби виступають інвесторами стартап-проектів).

Згідно з моделлю інноваційного підприємництва Й.Шумпетера [35], теорією виробничих монополій Дж.Б.Кларка [2], теорією монополістичної конкуренції Е.Чемберліна [33], дослідженнями Московського центра Карнегі (щодо впливу конкуренції на інноваційний розвиток підприємств) [26]

та ін. встановлено, що інноваційна активність економіки в країні/регіоні визначається за підсумками роботи інноваційно активних підприємств у різноманітних галузях господарювання, зокрема в промисловості, сфері послуг, сільському господарстві тощо.

Однак у сучасних умовах підвищення ефективності функціонування підприємств (корпорацій) досягається в результаті їх взаємодії з університетом (науково-навчальним центром), основною метою створення якого є [28]:

- задоволення певних наукових, навчальних і ділових потреб;

- підвищення продуктивності й рентабельності бізнесу шляхом збільшення ефективності працівників та їх здатності адаптуватися до змін і технічного прогресу, а також шляхом забезпечення співробітників знаннями й навичками, необхідними для розширення їх повноважень;

- створення культури навчання та наукових досліджень в організації.

Подібний навчальний центр має стати ядром системи управління знаннями, основне призначення якої полягає в розвитку й збереженні знань для їх подальшого використання. З рис. 4 видно, що в процесі управління знаннями необхідно включати створення, використання, зміну, а також ліквідацію знань. Це ми розглянемо детальніше.

Створення знань є неперервним процесом динамічної взаємодії між явними і неявними знаннями. При цьому явні знання можуть бути виражені в словесній формі або відбиті в документах. Ресурси прихованих знань включають інтуїцію, досвід, секрети майстерності, мудрість та ін. Детальніше процес створення знань проаналізовано в роботі Нонака і Такеучі [10].

Виходячи з того, що комплекс знань підприємства розподілений між персоналом та інформаційними базами, використання знань можна визначити, по-перше, як організацію доступу до необхідних знань, по-друге, як процес використання отриманих знань на практиці.

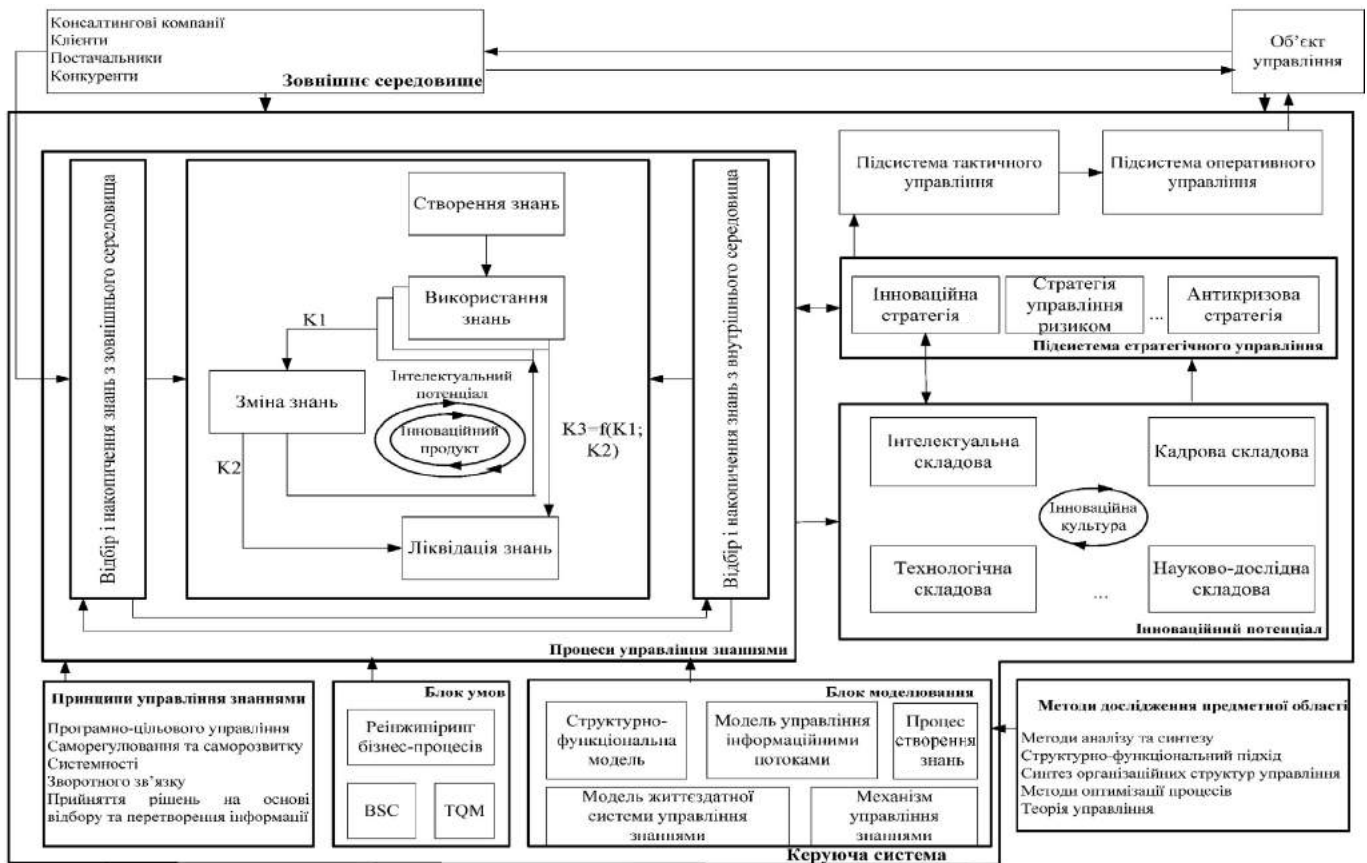
З рис. 4 випливає, що зміна знань є результатом перегляду деякої підмножини знань під впливом обраного критерію ($K1$) в міру зміни рівня накопичення досвіду та умов зовнішнього середовища. До даних умов можна віднести: появу нових проблемних ситуацій; зміну стратегічних цілей підприємства; тенденції розвитку галузі; зміну положення на ринку відносно конкурентів та ін.

Таблиця 3. Кластеризація країн за характеристиками, які притаманні країнам емерджентного типу

№ варіанта	Кластери
Варіант 1	<p>Перший кластер: США, Норвегія, Гонконг, Японія, Великобританія, Ірландія, Нідерланди, Швеція, Канада, Бельгія, Німеччина, Франція.</p> <p>Другий кластер: Бразилія, Китай, Росія, Аргентина, Монголія, Казахстан, Індонезія, Єгипет, Алжир, Індія, Узбекистан, Нігерія, Непал, Камбоджа, Албанія, Йорданія, Домініканська Республіка, Киргизька Республіка, Кенія, Пакистан, Азербайджан, Молдова, Україна, Вірменія.</p> <p>Третій кластер: Об'єднані Арабські Емірати, Ізраїль, Італія, Іспанія, Греція, Словенія, Чеська Республіка, Португалія, Словачія, Угорщина, Естонія, Латвія, Чилі, Південна Африка, Польща, Болгарія, Румунія, Турецька Республіка, Таїланд, Колумбія, Перу.</p>
Варіант 2	<p>Перший кластер: Норвегія, Гонконг, Японія, Великобританія, Ірландія, Нідерланди, Швеція, США, Канада, Бельгія, Німеччина, Франція.</p> <p>Другий кластер: Об'єднані Арабські Емірати, Ізраїль, Італія, Іспанія, Греція, Словенія, Чеська Республіка, Португалія, Словачія, Угорщина.</p> <p>Третій кластер: Узбекистан, Нігерія, Непал, Камбоджа, Монголія, Албанія, Аргентина, Киргизька Республіка, Молдова, Йорданія, Домініканська Республіка, Кенія, Пакистан, Бразилія, Алжир, Росія, Індонезія, Єгипет, Китай, Індія, Азербайджан.</p> <p>Четвертий кластер: Естонія, Латвія, Україна, Вірменія, Болгарія, Чилі, Південна Африка, Польща, Казахстан, Румунія, Турецька Республіка, Таїланд, Колумбія, Перу.</p>
Варіант 3	<p>Перший кластер: Норвегія, Японія, Ірландія, Нідерланди, Швеція, Канада, Бельгія, Німеччина, США, Великобританія, Ізраїль, Гонконг, Об'єднані Арабські Емірати, Франція.</p> <p>Другий кластер: Італія, Іспанія, Греція, Словенія, Чеська Республіка, Португалія, Словачія, Угорщина.</p> <p>Третій кластер: Узбекистан, Нігерія, Непал, Камбоджа, Монголія, Албанія, Аргентина, Киргизька Республіка, Молдова, Йорданія, Домініканська Республіка, Кенія, Пакистан, Бразилія, Алжир, Росія, Індонезія, Єгипет, Китай, Індія, Азербайджан.</p> <p>Четвертий кластер: Естонія, Латвія, Україна, Вірменія, Болгарія, Чилі, Південна Африка, Польща, Казахстан, Румунія, Турецька Республіка, Таїланд, Колумбія, Перу.</p>

Джерело: розроблено автором

Рис. 4. Концепція інноваційного розвитку підприємства на основі створення системи управління знаннями

Джерело: розроблено автором

Під процесом ліквідації знань розумітимемо заміну існуючих знань новими знаннями, які забезпечують здобуття ефективніших, надійніших результатів, що використовуються в діяльності підприємства. При цьому необхідність ліквідації знань визначається на основі обраних критеріїв (K2, K3), до яких можна віднести: невідповідність теоретико-методологічної бази підприємства сучасним умовам соціально-економічного розвитку; застарівання професійних знань, навиків та умінь співробітників; пере-профілювання або реструктуризацію підприємства, зміни в нормативно-правовій базі тощо.

Таким чином, розвиток знань відбувається шляхом додавання нових знань до накопиченої суми знань, перегляду й зміни існуючих ідей і знань, ліквідації застарілих знань.

Відомо, що створені на підприємстві знання можуть використовуватися як для розвитку існуючих бізнес-процесів, так і стати основою розробки інновацій. З метою збереження конкурентних переваг підприємства процеси управління знаннями повинні сприяти формуванню інноваційної стратегії, яка є системою дій, спрямованих на досягнення довгострокових цілей за допомогою координації, розподілу й перерозподілу ресурсів між траєкторіями інноваційного розвитку системи.

Інноваційна стратегія впливає на управлінські рішення, сформовані підсистемою стратегічного управління, які надходять до блоку тактичного управління, а потім через блок оперативного управління у вигляді управлінських впливів – до об'єкта управління. У результаті об'єкт управління шляхом зміни своєї поведінки впливає на ринкове середовище (рис. 4).

Результати функціонування об'єкта управління по каналу зворотного зв'язку надходять на вхід управляючої системи, аналізуються й використовуються для вироблення подальших управлінських дій. Крім того, на управляючу систему і об'єкт управління чинять вплив збурюючі дії зовнішнього середовища (клієнти, постачальники, конкуренти тощо). Даний вплив позначається на прийнятті рішень щодо реалізації інноваційних проектів, фінансування яких здійснюється за рахунок засобів інвестиційних або венчурних фондів.

Таким чином, процес створення інновацій у результаті взаємодії складових технопарку є чітко визначеним, однак, як вже було зазначено, в Україні даний процес пов'язаний зі значними труднощами, до яких належать такі:

- недовіра до партнерів, що є характерною рисою українських бізнесменів. Тоді як саме принцип довіри лежить в основі створення конгломерату, технопарку;
 - недосконалість законодавчої бази, в тому числі відсутність базових законів про ринок землі, податкового кодексу, непрацюючі закони про акціонерні товариства, захист інтелектуальної власності тощо;
 - створення значної кількості технопарків з метою одержання додаткових бюджетних коштів під нову структуру. У результаті технопарки являють собою не механізми упровадження винаходів в економіку, а схеми, що забезпечують функціонування тіньової економіки;
 - відсутність визначеної стратегії створення технопарків в Україні. Зокрема, не сформульовані чіткі критерії, застосування яких дозволить відрізнити технопарк від асоціації, корпорації, форм об'єднання, представлених у Господарському й Цивільному кодексах України;
 - відсутність джерел фінансування проектів. Зокрема, відсутність прикладів успішних інноваційних підприємств або підприємств в Україні призводить до небажання іноземних компаній розміщати інвестиції у виробництво нових товарів та технологій. У свою чергу українські виробники не бажають вкладати оборотні кошти в розробку інноваційних технологій, у впровадження винаходів українських вчених у виробництво. Це призводить до відсутності взаємодії між наукою та бізнесом;
 - сировинна спрямованість економіки України, що є неприйнятним для ефективної взаємодії трьох складових технопарку, а саме підприємств, університетів та держави;
 - невідповідність наукових розробок в Україні потребам реального сектора економіки тощо.
- Сформулюємо рекомендації щодо забезпечення успішного розвитку технологічних парків:

□ спеціальна підготовка менеджерів технопарків, зокрема за кордоном, вивчення європейського досвіду;

□ стимулювання малого бізнесу як умови розвитку технопарків;

□ фінансування технологічних парків через венчурні фонди з незначною участю держави, яка повинна виступати в ролі гаранта надійності приватних інвестицій;

□ визначення понятійної бази проблеми будівництва технопарків, класифікація технопарків. Демонстрація на конкретних прикладах переваг даних об'єктів інноваційної інфраструктури, визначення кроків щодо їх створення й розвитку. Дані рекомендації доцільно реалізовувати за підтримки закордонних програм надання допомоги, тому що література з аналогічними описами, видана в Україні, нечисленна й важкодоступна;

□ створення нормально функціонуючого фондового ринку, прогнози якого дозволять орієнтуватися в динаміці біржових котировань. У свою чергу збіг реальних і прогнозованих значень свідчатиме про правильність рішень щодо інвестування в ті або інші інноваційні підприємства;

□ врахування досвіду зарубіжних країн при створенні технопарків, зокрема забезпечення щоденної взаємодії вчених, інженерів і підприємців, участь студентів, аспірантів у процесі генерації ідей, налагодження постійного обміну інформацією та людьми між університетом і приватним сектором, участь венчурних інвесторів у соціальній мережі, що дозволить їм швидко реагувати на появу нових проєктів тощо. Крім того, важливим аспектом є зацікавленість населення, регіональної влади в роботі технопарку. Однак з огляду на те, що не існує єдиного універсального методу розвитку технопарків, завдання уряду конкретної країни полягає в розумінні специфіки національних переваг та в розробці ініціатив, що будуть їм відповідати;

□ створення об'єктів інноваційної інфраструктури, основними напрямками діяльності яких повинні стати стратегічні сфери: агропереробка, сучасне машинобудування, авіаційна галузь, суднобудування. Це дозволить активізувати діяльність високотехнологічних виробництв, відродити їх роль як генератора інновацій. При цьому замовником інноваційної продукції має виступати держава;

□ всебічна підтримка органами виконавчої влади всіх рівнів інтеграції галузей економіки з науковими та іншими навчальними закладами;

□ створення транскордонних кластерів, що сприятиме підтримці експорту національної наукомісткої продукції та стимулюванню внутрішнього споживання. Вказане активізує нові шляхи досягнення міжнародної конкурентоспроможності підприємств галузі. Ініціаторами створення таких кластерів можуть стати торгово-промислова палата та інші форми бізнес-асоціацій;

□ створення технопарків і території вільних економічних зон з метою залучення іноземного капіталу та нових технологій, що дозволить модернізувати промисловість, збільшити промисловий експорт, підвищити рівень зайнятості;

□ комерціалізація наукових розробок за рахунок виходу підприємств і наукових установ на міжнародний ринок інноваційних технологій шляхом приєднання до системи трансферу технологій INDEV Державного комітету з інвестицій та розвитку [18];

□ розробка стратегічних планів розвитку інноваційної інфраструктури регіонів. Зокрема, у 2011 році розвиток Полтавського регіону визначався такими програмами: (1) цільовою економічною програмою «Розвиток інноваційної інфраструктури в Полтавській області на 2009-2013 роки», головної цілі якої полягають у підтримці існуючих і сприянні розвитку нових підрозділів інноваційної інфраструктури та прискоренні переходу економіки регіону на інноваційну модель розвитку; (2) програмою економічного і соціального розвитку Полтавської області на 2011 рік, одним з основних напрямів якої є розвиток науково-технічної та інноваційної сфери [18] тощо.

ВИСНОВКИ

Таким чином, немає єдиної думки щодо наявності в Україні емерджентної економіки, однак притаманність їй характеристик, які визначають формування економік емерджентного типу, дає можливість віднести Україну до групи країн даного типу. Причому для поглиблення її емерджентного розвитку рекомендується: по-перше, вирішити проблеми, які перешкоджають інноваційній активності вітчизняних підприємств (нестабільність політичної ситуації, зовнішньоекономічної діяльності, відсутність ефективних механізмів

державного регулювання та контролю за процесами вкладення іноземних інвестицій, недосконалість законодавчої бази тощо); по-друге, сформувати умови для взаємодії держави, бізнесу та університетів (науково-навчальних центрів) шляхом створення об'єктів інноваційної інфраструктури (технопарків, технополісів, наукоградів, бізнес-інкубаторів тощо).

У подальших наукових дослідженнях доцільно приділити увагу питанням, пов'язаним з оцінкою впливу інноваційних процесів на попередження й нівелювання негативних наслідків, які є результатом незбалансованості економічного розвитку, зокрема в емерджентних економіках.

ЛІТЕРАТУРА

1. Authers J. The Long View: How adventurous are emerging markets? [online] / J. Authers // Financial Times. – Available from: <http://www.ft.com/cms/s/0/be77e600-605f-11db-a716-0000779e2340.html#axzz1Ki0OST7Xc>
2. Clark J.B. The problem of monopoly / J.B. Clark. – London: Macmillan & Co, Ltd., 1904. – 128 p.
3. Country Risk Classification // OECD, 2012. – Available from: <http://www.oecd.org/dataoecd/9/12/35483246.pdf>
4. EAGLEs Economic Outlook // BBVA Research, 2012. – Available from: http://www.bbvarsearch.com/KETD/fbin/mult/120221_EAGLEs_Outlook_Annual_Report_2012_tcm348-287658.pdf?ts=1252012
5. Emerging Economy Report [online] // The Center for Knowledge Societies, 2008. – Available from: <http://www.emergingeconomyreport.com/>
6. Emerging Markets [online] // Wikipedia. – Available from: http://en.wikipedia.org/wiki/Emerging_markets#cite_note-3
7. FTSE Global Equity Index Series Country Classification // FTSE, 2010. – Available from: http://www.ftse.com/Indices/Country_Classification/Downloads/Sept%202010/FTSE_Country_Classification_Sept_2010_Update.pdf
8. How we Classify Countries // The World Bank. – Available from: <http://data.worldbank.org/about/country-classifications>
9. Mody A. What Is an Emerging Market? [online] // IMF Working Paper. – 2004. – №177. – Available from: <http://cdi.mecon.gov.ar/biblio/docelec/fmi/wp/wp04177.pdf>
10. MSCI Emerging Markets Indices // MSCI. – Available from: http://www.msci.com/products/indices/country_and_regional/em/
11. S&P Indices // S&P Global BMI, 2011. – Available from: https://www.sp-indexdata.com/idpfiles/citigroup/prc/active/factsheets/Factsheet_SP_Global_BMI.pdf
12. Social unrest // The Economist. – Available from: http://viewswire.eiu.com/site_info.asp?info_name=social_unrest_table&page=noads
13. The Country Risk Index, Measuring the Level of Investment Risk // Available from: <http://www.centrorisorse.org/the-country-risk-index-measuring-the-level-of-investment-risk.html>
14. The Global Innovation Index 2011 // INSEAD, 2011. – Available from: <http://www.globalinnovationindex.org/gii/main/aboutus.html>
15. World Bank Atlas Method // The World Bank Group. – Available from: <http://data.worldbank.org/>
16. World Economic Outlook Database [online] // Available from: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2012/01/weodata/index.aspx>
17. World Trade Indicators // The World Bank. – Available from: http://info.worldbank.org/etools/wti/1a.asp?regionID=0&periodID=13&vr=Value&h_country=Select%20Country
18. Болдирева Л.М. Проблеми та перспективи інноваційного розвитку Полтавського регіону / Л.М. Болдирева, О.В. Зернюк // Сталій розвиток економіки. – 2011 [8]. – №5. – С. 106-109.
19. ВВП України в 2011 году вырос на 5,2% // Корреспондент. – Режим доступа <http://korrespondent.net/business/economics/1313156-wkr-ukrainy-v-2011-godu-vyros-na-52-gosstat>
20. Гець В.М. Інноваційні перспективи України / В.М. Гець, В.П. Семіноженко – Харків: Константа, 2006. – 272с.
21. Гусарова В.Ю. Типология факторов экономического роста и их развитие / В.Ю. Гусарова // Вестник ТИСБИ. – 2008. – №1. – Режим доступа: <http://www.tisbi.org/science/vestnik/2008/issue1/eq5.html>
22. Економіко-статистичний огляд діяльності Технологічного парку «ІЕЗ ім. Є.О. Патона» в 2000-2010 рр. / [О.А. Мазур, С.В. Пустовойт, Л.Б. Любозна, Л.М. Понафіденко та ін.]. – Київ, 2010. – 61 с.
23. Задувайло Л.М. Фінансова складова конкурентоспроможності національних економік країн Центральної та Східної Європи / Л.М. Задувайло // Фінансова політика та економічне регулювання, 2009. – Режим доступу: http://www.nbuu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Npndfi/2009_1/Statti/Zaduvailo.pdf
24. Кастен-Тейри Х. Асимметричный обмен: случай эмерджентных стран / Х. Кастен-Тейри // Журнал социологии и социальной антропологии, 2003. – Режим доступа: <http://www.jourssa.ru/2003/2/4aKastenTeyri.pdf>
25. Класифікація країн світу за площею території // Режим доступу: <http://geosvit.ucoz.ru/index/0-327>
26. Козлов К. Инновационная активность российских предприятий. / К. Козлов, Д. Соколов, К. Юдаева // Экономический журнал ВШЭ, 2004. – №3. – С.399-419.
27. Королева А. Китайские инновации [Электронный ресурс] / А. Королева // Expert Online. – 2011 – Режим доступа: <http://expert.ru/2011/05/6/kitajskie-innovatsii/>
28. Малюун С.А. Корпоративный учебный центр. Создание и управление [Электронный ресурс] / С.А. Малюун. – Гревцов Паблшер, 2008 – Режим доступа <http://www.management.com.ua/hrm/hrm179.html>
29. Седлер С. Технопарки как элемент инновационной системы Китайской Народной Республики [Электронный ресурс] / С. Седлер // SampleChina. – Режим доступа: <http://www.samplechina.ru/articles-view/37.htm>
30. Сердюк Т.Ю. Общая характеристика внешнеэкономической деятельности в Украине / Т.Ю. Сердюк // БИЗНЕСІНФОРМ. – 2012. – №2. – С. 90-93.
31. Украина вошла в Топ-20 самых нестабильных стран мира // Телевизионный канал Р1. – Режим доступа: <http://r1tv.com.ua/ru/news/2171.html>
32. Ульченко В.Э. Влияние инновационных факторов на темпы экономического роста России: дис. на соискание уч. степени канд. эк. наук: спец. 08.00.01 «Экономическая теория» / В.Э. Ульченко. – Москва, 2007.
33. Чемберлин Э.Х. Теория монополистической конкуренции / Э. Чемберлин. – М.: Директ-Медиа, 2007. – 374 с.
34. Чорна О.Є. Світові тенденції та прогнози економічного зростання // Економіка розвитку Харків ХНЕУ, 2011. – №1(57). – С. 40-42.
35. Шуметер Й. Теория экономического развития (Исследование предпринимательской прибыли, капитала, кредита, процента и цикла конъюнктуры) / Й. Шуметер / Пер.с англ. – М.: Прогресс, 1982. – 455 с.